

Sygn. akt I UK 138/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski
SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania T. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Ł.
o zwrot nienależnie pobranej renty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 maja 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 15 listopada 2016 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 15 listopada 2016 r. oddalił apelację wnioskodawczyni T. K. od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 28 października 2015 r. oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału w Ł. z dnia 30 kwietnia 2015 r. odmawiającej uchylenia decyzji organu rentowego z dnia 27

kwietnia 2007 r. o obowiązku zwrotu nienależnych świadczeń i ustalenia na nowo wysokości zobowiązania oraz odmawiającej wszczęcia postępowania w sprawie uchylenia się od skutków prawnych umowy o rozłożenie należności na raty.

W sprawie ustalono, że organ rentowy decyzją z dnia 27 kwietnia 2007 r. zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w kwocie 30.443,96 zł, wraz z odsetkami w kwocie 25.499,06 zł. W uzasadnieniu tej decyzji wskazano, że wnioskodawczyni pobrała nienależnie świadczenia z funduszu rentowego w okresie od 1 lutego 2000 r. do 31 stycznia 2003 r. w kwocie 30.443,96 zł, plus odsetki. Na poczet nienależnie pobranych świadczeń i odsetek została zaliczona wpłata w wysokości 3.000 zł. Łącznie wymierzone należności w kwocie 52.943,02 zł miały być zwrócone w terminie miesiąca od otrzymania decyzji. W załączniku do tej decyzji zawarto informację o sumie nienależnie wypłaconych świadczeń, z saldem na 27 kwietnia 2007 r., obejmujących nienależnie wypłacone świadczenia z funduszu rentowego w kwocie 27.443,96 zł i odsetki w wysokości 25.499,06 zł. Decyzja ta została doręczona wnioskodawczyni 7 maja 2007 r.

W dniu 4 czerwca 2007 r. wnioskodawczyni złożyła wniosek o rozłożenie należności do zwrotu w kwocie 52.943,02 zł na raty i w dniu 14 sierpnia 2007 r. strony zawarły umowę nr [...] o rozłożeniu na raty tych należności. Stosownie do § 2 tej umowy, organ rentowy rozłożył wnioskodawczyni na raty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń według stanu na 3 czerwca 2007 r. w łącznej kwocie 52.943,02 zł, w tym 27.443,96 zł z tytułu nienależnie pobranych świadczeń rentowych oraz odsetki ustawowe w wysokości 25.499,06 zł. Wnioskodawczyni zobowiązała się do opłacania poszczególnych rat w terminach wynikających z ustalonego harmonogramu spłat.

Ponadto Sąd Rejonowy w Z. wyrokiem z dnia 12 czerwca 2007 r., II K [...], zobowiązał wnioskodawczynię na podstawie art. 72 § 2 k.k. do naprawienia w 5-letnim okresie próby wyrządzonej szkody przez zapłatę na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Z. kwoty 44.228,22 zł, obejmującej także nienależnie pobrane zasiłki pielęgnacyjne w wysokości 10.053,08 zł, które Prezydent Miasta Z. decyzją z 18 marca 2008 r. rozłożył wnioskodawczyni na 68 rat, płatnych poczynawszy od 1 kwietnia 2008 r.

W dniu 27 września 2010 r. strony zawarły aneks do umowy ratalnej nr [...],

w którym organ rentowy rozłożył na raty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń na okres 30 miesięcy - niespłaconych według stanu na dzień 3 czerwca 2007 r. w kwocie 18.000 zł, a w zakresie dalszych kwot uznał, że wymagana była analiza „po złożeniu kolejnego wniosku”. W zaświadczeniu z dnia 17 kwietnia 2012 r. organ rentowy poinformował, że wnioskodawczyni uregulowała należności z tytułu nienależnie pobranego świadczenia z funduszu rentowego w łącznej wysokości 15.300 zł. W dniu 29 stycznia 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. zawiadomił wnioskodawczynię, że umowa nr [...] przestała obowiązywać z dniem 11 grudnia 2012 r. wobec niedotrzymania warunków wynikających z § 7 pkt 1 umowy ratalnej, tj. nieopłacenia trzech kolejnych rat. Następnie sprostował datę rozwiązania tej umowy ratalnej na dzień 11 stycznia 2013 r. Równocześnie organ rentowy poinformował wnioskodawczynię, że na jej koncie nadal figuruje zadłużenie w kwocie 17.328,47 zł należności głównej z tytułu nienależnie pobranego świadczenia oraz kwota 13.189,25 zł odsetek rozliczonych do dnia wydania tej decyzji i kwota 12.535,61 zł „przypisanych i rozliczonych odsetek od należności głównej”, co sprawiało, że łącznie do zapłaty na dzień 25 stycznia 2013 r. pozostawało 43.053,33 zł „plus dalsze odsetki do dnia zapłaty włącznie”. Kolejna („ostatnia”) umowa nr [...] o rozłożeniu na raty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń została zawarta 23 maja 2013 r. „do kwoty 9.600 zł, które miały być spłacane zgodnie ze stanowiącym załącznik do umowy harmonogramem”.

W dniu 31 marca 2015 r. wnioskodawczyni wystąpiła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału w Ł. z wnioskiem o: (-) zaliczenie kwot wpłaconych w dotychczasowej wysokości 36.000 zł według stanu na koniec marca 2015 r. tytułem nienależnie pobranego świadczenia - na poczet kwoty 44.228,22 zł określonej w wyroku karnym, (-) obniżenie ww. kwoty o kwotę 10.053,08 zł określoną w decyzji Prezydenta Miasta Z. z dnia 31 grudnia 2007 r. w przedmiocie nienależnie pobranych zasiłków pielęgnacyjnych, (-) odstąpienie od pobierania odsetek od nienależnie pobranego świadczenia, przypisanych na skutek błędu organu rentowego: decyzją z dnia 27 kwietnia 2007 r., umową dotyczącą układu ratalnego nr [...] z dnia 14 sierpnia 2007 r., aneksem do tej umowy z dnia 27 września 2010 r., umową nr [...] z dnia 23 maja 2013 r. We wniosku tym wskazano,

że wydany wyrok karny nie dotyczył konieczności zapłaty odsetek, które ZUS ma obowiązek naliczać według zasad prawa cywilnego, zgodnie z którymi odsetki przedawniają się w cyklach trzyletnich. Ponadto wniosła o: (-) uwzględnienie na podstawie art. 86 k.c. oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych podpisania § 3 umowy dotyczącej układu ratalnego nr [...] z dnia 14 sierpnia 2007 r., § 3 aneksu do tej umowy z dnia 27 września 2010 r., § 3 umowy nr [...] z dnia 23 maja 2013 r. w takim zakresie, który dotyczył „naliczonych w § 2 odsetek, których ZUS nie powinien naliczać”; (-) uchylenie decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r. naruszającej zasadę *ne bis in idem* jako sprzecznej z wyrokiem karnym; (-) „odstąpienie od praktyki powiększania długu na skutek nadużycia art. 84 ust. 8a i 8c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych”. W uzasadnieniu wskazała, że zwróciła już prawie 40.000 zł, a tymczasem organ rentowy nadal żąda spłaty ponad 43.000 zł. Decyzja z 30 kwietnia 2015 r. organ rentowy odmówił uchylenia decyzji z 27 kwietnia 2007 r. oraz wszczęcia postępowania w sprawie uchylenia się wnioskodawczyni od skutków prawnych umów ratalnych. Ponadto w dniu 8 maja 2015 r. organ rentowy wystosował do wnioskodawczyni zawiadomienie „o rozwiązaniu umowy o udzieleniu ulgi w zakresie zawartej w dniu 23 maja 2013 r. z powodu niewywiązywania się z warunków zawartych w § 7 pkt 1 umowy ratalnej. W zawiadomieniu została zawarta informacja, że do uregulowania pozostała kwota należności głównej w wysokości 13.128,99 zł oraz odsetki liczone do dnia zapłaty, a także stwierdzenie natychmiastowej wymagalności tych świadczeń, które podlegają ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji”.

W takim stanie sprawy, Sąd odwoławczy podzielił ustalenia faktyczne oraz ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, uznając, że wniosek o uchylenie decyzji organu rentowego z dnia 27 kwietnia 2007 r., jako naruszającej zasadę *ne bis in idem* lub sprzecznej z treścią wyroku karnego, nie zasługiwał na uwzględnienie. Sąd drugiej instancji wskazał, że realizacja przez wnioskodawczynię obowiązku naprawienia szkody nałożonego wyrokiem sądu karnego i zwrot nienależnie pobranych świadczeń, określonych decyzją z dnia 27 kwietnia 2007 r., są od siebie niezależne, zarówno co do wysokości każdego z tych zobowiązań, jak i sposobu ich realizacji. Obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem nie

nawiązuje bowiem do zasad zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym oraz zwrot nienależnie pobranych świadczeń mają różne przesłanki i charakter prawny oraz odmienny sposób dochodzenia, przeto nie ma systemowych ani aksjologicznych względów przemawiających za ograniczeniem obowiązku naprawienia szkody przez sprawcę występkę wyłudzenia świadczeń w sposób, w jaki ograniczana jest możliwość żądania przez organ rentowy zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń tylko za okres trzech lat. Jeżeli rozmiar szkody wykracza poza rozmiar nienależnie pobranych świadczeń, których może dochodzić organ rentowy w postępowaniu z zakresu ubezpieczeń społecznych, to zobowiązanie do naprawienia szkody nakazane przez sąd karny nie ma wpływu na wypełnienie obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, a wpłaty dokonane dla uniknięcia wykonania kary nie kompensują tego obowiązku. W konsekwencji dług wymagalny wobec organu rentowego nie zmniejsza się w wyniku wypełnienia obowiązku naprawienia szkody nałożonego wyrokiem karnym. Tym samym wydanie decyzji przez organ rentowy zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń nie było dotknięte wadami wymagającymi usunięcia zaskarżonej decyzji z obrotu prawnego.

Sąd drugiej instancji nie dostrzegł w sprawie naruszenia zasad współżycia społecznego, na które powoływała się wnioskodawczyni, argumentując, że w prawie ubezpieczeń społecznych nie stosuje się klauzul generalnych, w tym zasad współżycia społecznego, ponieważ przepisy prawa ubezpieczeń społecznych mają charakter przepisów „prawa publicznego”.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie prawa materialnego: 1) art. 138 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa emerytalna) w związku z art. 84 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa systemowa) przez ich niezastosowanie, odmowę usunięcia z obrotu prawnego decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r. ze względu na wygaśnięcie zobowiązania, bowiem trzyletni okres wynikający z art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, należy liczyć od daty

wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu tego świadczenia. Tymczasem nienależnie pobrane świadczenia, o których mowa w decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r. obejmują okres „przedawniony” od 1 lutego 2000 r. do 31 stycznia 2003 r. Ponadto zarzuciła odmowę usunięcia z obrotu prawnego decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r. w takim zakresie, w jakim powiela ona pkt. 5 wyroku karnego, twierdząc, że decyzja ta była dotknięta wadą nieważności z powodu jej wydania z rażącym naruszeniem prawa wskutek nieuwzględnienia apelacyjnego zarzutu przedawnienia roszczenia organu rentowego z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, 2) art. 83a ust. 2 ustawy systemowej przez niezastosowanie i niewydanie wytycznych organowi rentowemu do urzędowego stwierdzenia nieważności decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r., która była wydana z naruszeniem art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej związku z art. 84 ust. 3 ustawy systemowej. Dodatkowo skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy przez niezastosowanie art. 244 § 1 w związku z art. 11 k.p.c. i przyjęcie, że nie był wiążący dla organu rentowego pkt. 5 wyroku karnego określający wysokość zobowiązania skarżącej względem organu rentowego z tytułu nienależnie pobranego świadczenia w kwocie 44.228,22 zł tytułem zobowiązania naprawienia spornej szkody.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała na jej oczywistą zasadność, twierdząc, że Sąd drugiej instancji „nie zwrócił uwagi na okoliczność, że wydana przez Zakład decyzja z dnia 27 kwietnia 2007 r. została wydana z rażącym naruszeniem prawa (...) co powinno być podstawą stwierdzenia jej nieważności”. Skarżąca podniosła, że w dacie wydania decyzji sporne roszczenie o zwrot nienależnie pobranego świadczenia uległo już przedawnieniu, bo w okresie trzyletnim poprzedzającym wydanie kontestowanej decyzji nie pobierała żadnych świadczeń, które „mogłyby przybrać postać świadczeń nienależnie pobranych a organ rentowy nie może żądać zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres dłuższy niż trzy lata”.

Wskazując na powyższe skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w S., a także decyzji organu rentowego z dnia 30 kwietnia 2015 r. i zobowiązanie organu rentowego do usunięcia z obrotu prawnego decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawierała usprawiedliwionych podstaw, gdyż w ogóle nie doszło do naruszenia art. 138 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który dla potrzeb orzekania w przedmiotowej sprawie stanowi, że nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata. Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., III UZP 1/12 (OSNP 2012 nr 23-24, poz. 290), trzyletni okres, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na podstawie wymienionego przepisu obejmuje okres do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia (podkreślenie SN). W przedmiotowej sprawie ostatnia nienależna renta była wypłacona skarżącej do 31 stycznia 2003 r., a zatem organ ubezpieczeń społecznych decyzją z dnia 27 kwietnia 2007 r. prawidłowo zobowiązał skarżącą do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń rentowych za trzy lata wstecz liczone do tej daty, tj. za okres od 1 lutego 2000 r. do 31 stycznia 2003 r.

Równocześnie zakaz dochodzenia zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności ustania prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata (art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej w związku z art. 84 ust. 3 ustawy systemowej), nie oznacza, że po upływie wymienionych okresów możliwość dochodzenia zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń przedawnia się lub wygasa, ponieważ przepis ten nie reguluje terminów przedawnienia żądania (roszczenia) zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ale określa wyłącznie maksymalny okres, za który organ rentowy może żądać ich zwrotu.

Natomiast termin przedawnienia należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń określa art. 84 ust. 7 ustawy systemowej, który stanowi, że takie należności ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat licząc od dnia uprawomocnienia się decyzji ustalającej te należności, z odpowiednim

uwzględnieniem przepisów art. 24 ust. 5-5c tej ustawy, które regulują przypadki nierozpoczęcia, zawieszenia lub przerwania biegu terminu przedawnienia. Równocześnie w przypadku osoby, która nienależnie pobrała świadczenie - decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń, o której mowa w ust. 7, nie wydaje się później niż w terminie 5 lat od ostatniego dnia okresu, za który pobrano nienależne świadczenie (art. 84 ust. 7a tej ustawy). Oznacza to, że organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych, w tym przestępczo wyłudzonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego tylko za okres 3 lat liczonych do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia (art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej w związku z art. 84 ust. 3 ustawy systemowej), natomiast decyzja o zwrocie może być wydana najpóźniej przed upływem 5 lat od ostatniego dnia okresu, za który pobrano je nienależnie (art. 84 ust. 7a ustawy systemowej). W konsekwencji wydanie zaskarżonej decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń było zgodne z prawem, bo nastąpiło przed upływem 5 lat od ostatniego dnia okresu, za który je pobrano (art. 84 ust. 7a ustawy systemowej), a zatem tylko wydanie zaskarżonej decyzji po upływie tego 5-letniego okresu byłoby prawnie niedopuszczalne (zakazane, a potocznie rzecz ujmując „przedawnione”).

W przedmiotowej sprawie sporna decyzja z dnia 27 kwietnia 2007 r. o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń rentowych przez skarżącą za okres ostatnich trzech lat liczonych do dnia ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia, tj. za okres od 1 lutego 2000 r. do 31 stycznia 2003 r., została wydana przed upływem 5 lat od ostatniego dnia okresu, za który skarżąca pobrała nienależne świadczenia rentowe (art. 84 ust. 7a ustawy systemowej), co dyskwalifikowało zarzuty skargi o rzekomym przedawnieniu lub wygaśnięciu spornego żądania zwrotu nienależnie pobranych przez skarżącą świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

W konsekwencji chybiony był także kasacyjny zarzut naruszenia art. 83a ustawy systemowej, skoro uporczywie kontestowana decyzja o zwrocie nienależnie wypłaconych skarżącej świadczeń rentowych została wydana zgodnie z prawem na podstawie art. 138 ustawy emerytalnej i w terminie określonym w art. 84 ust. 7a ustawy systemowej, przeto nie zawierała jakichkolwiek dyskwalifikujących ją wad prawnych, które wymagałyby usunięcia kontestowanej decyzji z obrotu prawnego w

drodze bezpodstawnie i bezzasadnie postulowanego w skardze kasacyjnej „urzędowego stwierdzenia nieważności”.

Zaskarżona decyzja z dnia 27 kwietnia 2007 r. o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń rentowych nie „powielala” pkt. 5 wyroku Sądu Rejonowego w Z. - II Wydziału Karnego z dnia 12 czerwca 2017 r., II K [...], już dlatego, że ten wyrok karny zapadł w dacie późniejszej, bo już po wydaniu kontestowanej decyzji i dotyczył probacyjnego zobowiązania oskarżonej i skazanej w procesie karnym wnioskodawczyni (skarżącej) do naprawienia w okresie próby szkody wyrządzonej Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych w łącznej kwocie 44.228,22 zł wyłudzonych świadczeń rentowych i zasiłku pielęgnacyjnego. Już ze względu na różne wysokości decyzji o zwrocie nienależnie wypłaconych skarżącej świadczeń z ubezpieczenia społecznego w kwocie 52.943,02 zł, która obejmowała pozostałe do spłaty nienależnie pobrane świadczenia rentowe w wysokości 27.443,96 zł (po zaliczeniu na poczet długu 3.000 zł wpłaconych przez skarżącą w dniu 10 kwietnia 2007 r.), oraz odsetki wyliczone na datę wydania zaskarżonej decyzji w łącznej kwocie 25.499,06 zł - w porównaniu do nałożonego przez sąd karny obowiązku naprawienia szkody w łącznej wysokości 44.228,22 zł nienależnie pobranych świadczeń rentowych i zasiłków pielęgnacyjnych, bez odsetek, (których - jako wynikających z następstw czynu zabronionego nie uwzględnia się przy orzekaniu karnego środka probacyjnego, por. wyroki Sądu Najwyższego z: 4 lutego 2002 r., II KKN 385/01, LEX nr 53028 lub 17 lipca 2014 r., III K 54/14, OSNKW 2015 nr 1, poz. 4), ale także i przede wszystkim ze względu na odrębne podstawy prawne zwrotu nienależnych świadczeń prawnie możliwe jest potencjalne „dublowanie” dwóch tytułów egzekucyjnych „na bazie tego samego zdarzenia”.

Ponadto w dacie wydania zaskarżonej decyzji, a następnie w dacie orzeczenia karnego środka probacyjnego, a także później po zawarciu przez skarżącą z pozwanym organem ubezpieczeń społecznych kilku umów o rozłożenie na raty kwot wymierzonych i uznanych przez skarżącą nienależnie pobranych świadczeń, wraz z odsetkami, skarżąca nadal pozostawała dłużnikiem tego organu z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Na taki stan rzeczy nie wpływały dyspozycje art. 11 k.p.c., który stanowi, że w postępowaniu cywilnym sąd, w tym sąd ubezpieczeń społecznych w sprawach

cywilnych z zakresu ubezpieczeń społecznych, jest związany wyłącznie ustaleniami wydanego w postępowaniu karnym wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa (podkreślenie SN). Oznacza to, że sądu cywilnego nie wiążą orzeczone środki probacyjne, przeto tak jak probacyjne zobowiązanie karne do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem nie stanowi przeszkody w dochodzeniu naprawienia szkody na drodze cywilnoprawnej, tak samo decyzja organu rentowego o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego ani sądowe odwoławcze postępowanie w takiej sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie stanowi przeszkody w probacyjnym zobowiązaniu osoby skazanej w postępowaniu karnym do naprawienia wyrządzonej poszkodowanemu organowi rentowemu szkody wynikłej z wyłudzenia nienależnych świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Ponadto w przedmiotowej sprawie cywilnej z zakresu ubezpieczeń społecznych skarżąca przed orzeczeniem karnego środka probacyjnego otrzymała kontestowaną decyzję o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego w niższej kwocie głównej, którą mogła przedłożyć w postępowaniu karnym w celu potencjalnego „moderowania” karnego obowiązku naprawienia szkody w rozmiarze adekwatnym do kwoty głównej nienależnych pobranych świadczeń, których zwrotu w postępowaniu cywilnym w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych organ ubezpieczeń społecznych mógł żądać tylko za okres 3 lat liczonych do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnych świadczeń. Równocześnie w spornym zakresie sąd cywilny orzekający w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma kognicji ani procesowych możliwości korygowania środka probacyjnego prawomocnie wymierzonego w postępowaniu karnym. Taki stan rzeczy oznaczał, wbrew twierdzeniom skarżącej, że wydanie zaskarżonej decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń rentowych z ubezpieczenia społecznego nie wykluczało w procesie karnym nałożenia odrębnego karnego zobowiązania probacyjnego do naprawienia szkody wyrządzonej Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych przez skarżącą, która bezprawnie (przestępczo) wyłudziła te świadczenia, zwłaszcza że judykatura na ogół nie dostrzega systemowego ani aksjologicznego uzasadnienia do ograniczania karnego zobowiązania sprawcy przestępstwa wyłudzenia świadczeń z ubezpieczenia

społecznego naprawienia szkody „w sposób, w jaki ogranicza się możliwość żądania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2013 r., II UK 110/13, OSNP 2014 nr 9, poz. 136).

Spotykany niekiedy postulat *de lege ferenda* ograniczenia probacyjnego środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem w sytuacji cywilnoprawnej możliwości uzyskania kompensaty szkody, który pojawił się uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2000 r., I KZP 5/00 (OSNKW 200 nr 7-8, poz. 55), nie uwzględnia tego, że orzeczony probacyjny środek karny bez wątpienia, a co najmniej szczególnie - prewencyjnie i mobilizująco (dyscyplinująco) przyczynia się lub zwiększa realność i skuteczność cywilnoprawnej egzekucji nienależnie wypłaconych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, pod rygorem negatywnych karnych skutków prawnych w razie niewykonania orzeczonego zobowiązania karnego w okresie wyznaczonej próby, choćby przez fakultatywne zarządzenie wykonania wymierzonej skarżącej w postępowaniu karnym kary pozbawienia wolności „w zawieszeniu” (art. 75 § 2 k.k.). Równocześnie potencjalne ryzyko „podwójnej egzekucji” w każdym stanie rzeczy może być zawsze eliminowane przez uwzględnienie rozmiaru naprawionej szkody w sprawie cywilnej prowadzonej wcześniej, równoległe lub później z postępowaniem karnym, albo w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 300/10, OSNP 2012 nr 7-8, poz. 96).

Natomiast kasacyjny zarzut „multiplikowania” zadłużenia z tytułu nienależnie pobranych świadczeń przez układy ratalne lub przez naliczanie zawyżonych odsetek, które „w istocie przybierze postać zobowiązania pańszczyźnianego - wykonywanego dozgonnie i z możliwymi przerzutami na następne pokolenia”, nie poddawał się weryfikacji kasacyjnej z braku adekwatnych podstaw prawnych tego zakresu kasacyjnego zaskarżenia, w którym nie wskazano potencjalnych wad zawieranych umów ratalnych lub niezgodnego z prawem, czy rzekomo bezpodstawnego naliczania odsetek. Rozpoznana skarga kasacyjna została bowiem ograniczona do bezpodstawnego i bezzasadnego żądania usunięcia z obrotu prawnego prawidłowej decyzji z dnia 27 kwietnia 2007 r. o zwrocie

nienależnie pobranych, bo przestępczo wyłudzonych świadczeń rentowych z ubezpieczeń społecznych w kilkuletnim okresie od stycznia 1998 r. do stycznia 2003 r., wraz z należnymi odsetkami, która została wydana prawidłowo z uwzględnieniem szczególnej regulacji prawa ubezpieczeń społecznych (art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej w związku z art. 84 ust. 3 ustawy systemowej) pozwalających na odzyskanie zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń w ograniczonej wysokości świadczeń pobranych przez skarżącą tylko za 3 lata poprzedzające wypłatę ostatnio wyłudzonego świadczenia. Ponadto i w szczególności skarżąca bezpodstawnie, bezzasadnie i nieracjonalnie odczuwa wyłącznie subiektywną krzywdę, zapominając, że ta jej rzekoma „krzywda” wynika z przestępczego wyłudzenia przez nią nienależnych świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.